

CZU 342.4

DOI 10.5281/zenodo.6641606

CONSTITUȚIA – UN PARCURS DE LA IDEE PÂNĂ LA PILON AL DEMOCRAȚIEI

Tatiana DABIJA,
doctor în drept

În limbajul curent se vorbește de constituție, cum ar fi cea a ființei umane sau cea a materiei; în literatura de specialitate s-a arătat, că „dacă transportăm această noțiune în domeniul științelor sociale, vom constata cu ușurință, că fiecare grup, plecând din momentul în care el se diferențiază, posedă o organizare determinată, adică o constituție” [23, p.81].

În funcție de concepțiile și interesele politice, care s-au confruntat de-a lungul ultimelor două secole, sfera și conținutul date noțiunii de „constituție” au suferit mutații, uneori esențiale, astfel încât trăsături caracteristice, considerate la început inerente ei, au încetat de a mai fi luate în considerare ulterior. Pe de altă parte, chiar și căile procedurale prin care sunt stabilite normele, ce formează în ansamblul lor constituția, diferă în timp și spațiu, ceea ce face ca orice definiție bazată pe un criteriu formal (adică pe luarea în considerare a procedurii de adoptare a lor) să riște să nu acopere întreaga realitate a dreptului comparat. Din acest considerent, o corectă înțelegere a noțiunii de constituție nu este posibilă decât prin plasarea ei în contextul dezvoltării istorice a sferei și conținutului său.

Cuvântul „constituție” provine din limba latină, în care înseamnă „așezare cu temei”, „starea unui lucru” [10, p. 45].

Cuvintele cheie: Controlul constituționalității legilor, Constituție, supremația constituției.

CONSTITUTION – A PROGRESSION FROM IDEA TO PILLAR OF DEMOCRACY

Tatiana DABIJA,
PhD

In the current language it is referred to the constitution, as that of the human being or that of matter, in the specialized literature was demonstrated that “if we carry this notion in the field of social sciences, we will easily find that each group, starting from the moment in which differentiates itself, it possesses a determined organization, that is, a constitution” [23, p.81].

Depending on the political conceptions and interests that came into collision over the past two centuries, the scope and content of the notion of “constitution” has undergone mutations, sometimes essential, so that characteristic features, initially considered inherent to it, have ceased to be considered later. On the other hand, even the procedural means by which the norms are established, forming in their entirety, the constitution, differ in time and space, which makes any definition based on a formal criterion (i.e. on the consideration of the procedure of their adoption) to risk, not to cover the whole reality of the comparative law. For this reason, a correct understanding of the notion of constitution is possible only by its placement in the context of the historical development of its sphere and content.

The word “constitution” comes from Latin, in which “constitution” means “well-founded settlement”, “the state of a thing” [10, p. 45].

Keywords: Control of constitutionality of laws, Constitution, supremacy of constitution.

Introducere. Vorbindu-se de astfel de legi — precum legile lui Licurg (a trăit în sec. X-IX î.e.n., lui atribuindu-i-se întemeierea Spartei și crearea Constituției spartane) sau ale lui Solon (640-558 î.e.n., ales prim-arhonte al Atenei în anul 594 î.e.n., a promulgat o serie de legi referitoare la organizarea statului) [11, p. 87] – s-a utilizat cuvântul „constituție” pentru a le desemna.

Plecând de la acest sens comun, în dreptul roman din timpul Imperiului, cuvântul „constituție” a fost folosit pentru a desemna legile care emanau de la împărat, chiar dacă ele nu se refereau la organizarea și funcționarea statului [1, p. 91].

„Legea superioară” în antichitate. Existența unei „legi superioare” și respectul datorat acesteia a fost ideea fundamentală a dreptului atenian, în interiorul acestuia făcându-se o distincție netă între nomos, ceea ce, în sens larg, ar însemna lege, iar în sens restrictiv constituție, și psephisma, având acum ca echivalent decretul. Normele privind organizarea puterilor publice nu puteau să fie modificate decât în mod cu totul excepțional, după o procedură extrem de anevoioasă, complexă și chiar riscantă. Psephismata nu putea fi contrară unei nomoi, nici în formă, nici în conținut. Dacă, totuși, un decret „neconstituțional” era adoptat, aplicarea acestuia era refuzată de judecători, iar autorului decretului i se putea aranja răspunderea penală, în urma exercitării unei acțiuni publice (graphe/paranomon) [26, p. 178].

Luptând împotriva absolutismului monarhic și îngrădirilor feudale, spiritele progresiste ale vremii au evidențiat, prin noțiunea de „constituție”, numai acele legi, care reglementând organizarea și funcționarea statului, limitau puterea monarhului și garantau anumite drepturi și libertăți fundamentale ale individului [1, p.157].

Metode și materiale aplicate. În studiul efectuat au fost utilizate următoarea-

rele metode de cercetare: istorică, a analizei, a sintezei, a comparației și alte metode de cercetare. În calitate de materiale științifice au fost utilizate: Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, cu modificările și completările ulterioare; materiale științifice; monografiile autorilor din țară și de peste hotare etc.

Rezultate obținute și discuții. Cuvântul constituție este utilizat în sensul de lege fundamentală a unui stat abia în sec. XVIII, în perioada pregătirii Revoluției burgheze; în acest sens este folosit de exemplu în S.U.A. Astfel, în 1787 americanii declarau: „Noi, poporul din Statele Unite ale Americii, impunem și fixăm această Constituție pentru Statele Unite ale Americii...”, utilizând astfel noțiunea de constituție în sens de lege care privește organizarea politică a societății, raporturile dintre stat și cetățeni [27, p. 67].

Acest mod de a concepe noțiunea de constituție era limpede exprimat și de Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, în care se arăta că: „Orice societate în care garanția drepturilor nu este asigurată și separația puterilor stabilită, nu are constituție” [18, p.85].

În limbajul vremii cuvântul „constituție” desemna acea lege fundamentală a statului, care cuprindea normele de bază ale acestuia, norme prin care se organiza guvernământul și se consacrau acele drepturi și libertăți ce erau considerate indispensabile existenței și afirmării personalității umane, având un caracter permanent și imuabil, în perioada în care burghezia lupta pentru preluarea puterii politice. Doctrinarii au desemnat prin noțiunea de constituție numai acele legi, care reglementând organizarea și funcționarea statului, limitau puterea monarhului și garantau anumite drepturi și libertăți ale cetățeanului. Totodată, în acest sens prof. J. F. Aubert vorbește de o „definiție a constituției dublată

de o judecată de valoare” [2]. Profesorul precizează, că cetățenii francezi nu pledau pentru o oarecare constituție, ci pentru una „bună”. Regatul Prusiei, Imperiul Austriac și Imperiul Rus erau incontestabil state. Ele ar fi trebuit să aibă o aparență de constituție. Dar ele nu aveau deloc constituții veritabile, pentru că la ei puterea nu era separată și nici drepturile garantate [2, p. 102]. În sensul unei asemenea concepții asupra noțiunii de constituție, se spunea, că Anglia are o constituție, spre deosebire de alte state, pentru simplul motiv că în acea țară exista un număr de reguli juridice, care deși nu erau consacrate într-o lege sistematică de organizare a statului, ci se formaseră în cea mai mare parte pe cale de obiceiuri, iar într-o mică măsură printr-un număr de acte scrise, care aduceau limitări puterii monarhului și garantau anumite drepturi individuale. Acest mod de înțelegere a noțiunii de constituție este curent și azi în Anglia [31, p. 124].

Mai târziu, această noțiune capătă un conținut mai bogat, în sensul că normele referitoare la organizarea statului și asigurarea drepturilor omului trebuie să fie cuprinse într-o lege sistematică și care să se bucure de o forță juridică superioară, constituind o garanție în lupta împotriva puterii discreționare a monarhului. Se considera atunci că puterea acestuia poate fi limitată mai eficient dacă drepturile cetățeanului sunt afirmate (recunoscute) în legi scrise, fapt ce facilita în același timp lupta pentru apărarea lor. Mai târziu, după elaborarea primelor constituții scrise, se ajunge la ideea stabilității Constituției, la imposibilitatea modificării ei de către corpurile legiuitoare obișnuite, adunarea constituantă fiind singura putere competentă să adopte sau să modifice Constituția.

Într-adevăr, revoluțiile americană și franceză din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea nu au avut doar scopul să pro-

clame limitarea puterilor guvernanților și recunoașterea unor drepturi fundamentale ale indivizilor, ci au căutat să găsească și procedee juridice cât mai eficiente pentru realizarea acestui scop.

A apărut necesitatea ca normele constituționale să fie cuprinse în legi scrise și sistematice (adică astfel să fie alcătuite, încât să includă într-un cadru ordonat și unitar toate reglementările relative la organizarea și funcționarea puterii publice și a raporturilor ei cu cetățenii). În conștiința indivizilor s-a încetățenit convingerea, că numai o constituție scrisă, prin precizia și claritatea ei, putea fi o armă de luptă eficientă împotriva abuzurilor puterii absolute. Se considera că acest scop va fi realizat din momentul în care drepturile individuale vor putea fi clar definite și, deci, fiind cunoscute, vor putea fi apărate. La această temă, Thomas Paine (1737-1809) spunea: „Nu există constituție dacă ea nu poate fi pusă în buzunar” [9, p. 106].

La încetățenirea acestei idei a contribuit, de asemenea, și teoria, curentă la acea epocă, privitoare la contractul social. Considerând Constituția o reeditare a contractului social, literatura politică progresistă de atunci a ajuns la concluzia, că textul ei scris este superior legilor și oricărui act normativ emis de organele statului. Astfel se ajungea să se afirme nu numai necesitatea Constituției scrise, dar și supremația ei juridică față de orice alte norme juridice [1, p. 105].

Experiența constituțională a statelor lumii permite constatarea, că Legea Supremă a oricărui stat – Constituția – este un act politico-juridic fundamental, inspirat de o anumită filosofie socială și adoptat de națiune sau în numele ei, pentru a stabili forma de stat, modul de organizare și de funcționare a puterilor în stat și raporturile între acestea, principiile generale ale ordinii juridice a societății, precum și drepturile și

îndatoririle cetățenilor, act care este adoptat și modificat potrivit unei proceduri speciale [27, p. 131].

Abordând problema necesității constituțiilor scrise, prof. Pierre Pactet vorbește de constituționalism prin prisma apariției acestei mișcări [24]. Astfel, el arată: „Constituționalismul desemnează mișcarea care a apărut în secolul Luminilor și care s-a străduit, de altfel cu succes, să substituie cutumelor existente, adesea vagi și imprecise și care lăsa mari posibilități de acțiune discreționară suveranilor, constituții scrise, concepute ca primul pas al limitării absolutismului și adesea despotismului puterilor monarhice. Liberalii au cerut deci, ca modurile de transmitere și exercitare a puterii politice să fie fixate odată pentru totdeauna într-o cartă fundamentală servind de regulă a jocului” [24, p. 67].

Aceasta este forma cea mai severă de aplicare a ideii rigidității constituționale. Constituția va fi însă considerată rigidă și atunci, când competența de a o modifica aparține adunării legiuitoare sau adunărilor legiuitoare obișnuite, adică a unei puteri constituite, iar nu puterii constituante, cu condiția ca, în acest scop, să fie necesară îndeplinirea unei proceduri mai dificile decât cea cerută în cazul legilor ordinare [1, p. 93].

Esența Constituției constă în reflectarea politico-juridică a condițiilor social-istorice existente într-o societate la un moment dat, precum și a intereselor generale, fundamentale ale națiunii, privite din perspectiva procesului de cucerire prin competiție electorală democratică a puterii și exercitare a acesteia pentru înfăptuirea „binelui comun” al poporului. Scopul unei constituții, scria în acest sens sociologul român Dimitrie Guști, este „de a formula politic și juridic în mod solemn psihologia socială, starea economică, dezideratele dreptății sociale și aspirațiile etnice ale națiunii” [15, p. 21].

Această idee, devenită o convingere colectivă, a prins rădăcini atât de puternice încât, chiar și atunci când, într-o țară sau alta, regimurile dictatoriale au fost instaurate, ele au continuat, în încercarea de a păstra o oarecare aparență de democrație și de a inspira încredere în stabilitatea sistemului lor politic, să recurgă la un ansamblu de norme înzestrate cu forță juridică superioară legilor ordinare, ansamblu care l-au intitulat, potrivit unei tradiții ce s-a părut profitabilă din punct de vedere propagandistic, tot „constituție”, deși, de fapt, era vorba de o constituție fără libertate.

Acesta a fost cazul Constituției anului VIII în Franța. Formal, aceasta a introdus votul universal, în fapt însă ea a anihilat orice influență a corpului electoral în viața politică și socială. Mai mult, deși purta titlul de „Constituție”, ea nu era prefațată de o garanție de drepturi, ci se mărginea ca, în titlul VII, să introducă câteva prevederi foarte sumare privitoare la inviolabilitatea domiciliului, la procedura de arestare și la dreptul de petiție [1, p. 95].

În dezvoltarea istorică constituțională a statelor lumii s-au dus lupte în ceea ce privește denumirea actului cu valoare supremă și conținutul acestuia.

În Germania, deși nu s-a apelat la adoptarea unei Constituții, totuși Hitler a definitivat dictatura (fără a abroga formal Constituția) printr-o serie de legi ordinare: legea deplinării puterii din 24 martie 1933; legea din 31 decembrie 1934, care a suprimat guvernele statelor membre ale federației germane, transformând-o într-un stat unitar, și legea din 2 august 1934, care la moartea președintelui Hindenburg a abolit titlul de președinte al Reichului și l-a înlocuit cu cel de „Führer” și cancelar al Reichului [4, p. 143].

Mussolini la fel a transformat Italia într-un stat totalitar prin câteva legi ordinare. Abia în 1928, Constituția Italiei va de-

veni rigidă prin stabilirea a șapte categorii de raporturi politice și sociale, care, având valoare constituțională, erau susceptibile de a fi modificate numai cu avizul Marelui Consiliu al Fascismului [28, p. 145].

În pofida unor asemenea excepții, în general se poate spune că democrațiile moderne și dictaturile epocii noastre continuă să folosească acea modalitate de reglementare, desemnată în mod obișnuit prin conceptul de „constituție”. Astfel, constituționalismul devine o trăsătură aproape constantă a sistemelor politice actuale [1, p. 96].

Valorificând cele prezentate mai sus, ne însușim părerea potrivit căreia Constituția trebuie considerată a fi legea fundamentală a unui stat, constituită din norme juridice investite cu forță juridică supremă și care reglementează acele relații sociale fundamentale ce sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterii politice a poporului.

Una din problemele științifice, care au fost abordate frontal mai puțin, este fundamentarea științifică a supremației Constituției, ceea ce nu înseamnă că de această problemă nu s-au preocupat constituționaliștii și că nu este în vizorul teoriei și practicii constituționale. Nici nu s-ar putea altfel, deoarece respectiva problematică ține de un sistem întreg de principii fundamentale: locul constituției în sistemul normativ, ierarhizarea actelor normative, sistemul de drept și locul dreptului constituțional în sistemul de drept [19, p.59].

Problematica controlului constituționalității este strâns legată de cea a supremației Constituției. Acest lucru a fost menționat în mod special în doctrina românească, în una din lucrările de căpătâi în materia constituțională: „...în momentul în care supremația Constituției s-a afirmat ca regulă fundamentală a sistemului juridic, s-a pus și problema controlului (din ofi-

ciu sau la sesizare) a conformității actelor normative cu constituția [22, p. 7-8].

Similar doctrinarilor din România, cercetătorii din Rusia, de asemenea, au remarcat legătura strânsă dintre controlul constituționalității și supremația constituției. Astfel, potrivit autorilor G. Artiunian și M. Baglai, esența controlului constituționalității constă în asigurarea supremației Constituției [3, p. 221-222].

În esență, așa cum au dedus-o autorii G. Artiunian și M. Baglai, scopul major al justiției constituționale constă în asigurarea supremației Constituției în sistemul izvoarelor de drept, precum și conformitatea activității tuturor organelor de stat cu Constituția. Astfel, justiția constituțională constituie una din garanțiile soluționării juridice a conflictelor politice ce pot apărea în societate, a apărării drepturilor și libertăților omului față de posibilele încălcări din partea organului legislativ și executiv, a asigurării caracterului de drept al regimului social și statal în ansamblu [3, p. 217].

În epoca contemporană, principiul supremației Constituției reprezintă incontestabil una dintre cuceririle cele mai importante ale Dreptului constituțional, reflectând o îndelungă tradiție și experiență și oferind totodată o garanție a funcționării normale a instituțiilor statului.

În lucrările autorilor de specialitate, printre care menționăm monografia lui H. Portelli „Droit constitutionnel” (Drept Constituțional), în care autorul relevă în mod constant ideea, că în raport cu toate celelalte acte normative Constituția are caracter de lege supremă, exercitând o influență hotărâtoare asupra elaborării și fundamentării întregului sistem legislativ [25, p. 122].

Savantul român Marcel Prelot, afirma că supremația constituției apare ca ceva firesc, de notorietate, vorbindu-se fie pur și simplu despre supremație, fie folosindu-se și alte exprimări precum: valoarea juridică

supremă, super legalitate [23, p. 112]. Pe de altă parte, doctrinarul francez Georges Burdeau numea Constituția drept lege supremă [5, p. 98] etc. În acest sens, autorii Ioan Muraru și Simina Tănăsescu relevă, pe bună dreptate, că „supremația constituției apare ca un lucru știut, firesc, de necontestat, și de aici lipsa unor preocupări directe pentru motivarea, justificarea acestei supremații, în general, și întotdeauna, s-a afirmat și se afirmă caracterul de lege supremă a constituției, iar această afirmație este acceptată ca o axiomă, ce nu mai trebuie demonstrată, ca ceva de certă și incontestabilă notorietate” [19, p. 79].

Pe de altă parte, unii doctrinari explică supremația constituției prin faptul, că aceasta este „legea legilor, legea supremă”. Așa cum arăta profesorul Ion Deleanu, „Poate fi considerat ca precept sacru și intangibil principiul că, în sistemul juridic al unui stat, constituția este legea supremă. Ea se află în vârful piramidei tuturor actelor juridice” [12, p. 273].

Savantul român Genoveva Vrabie evidențiază, că noțiunea de constituție este utilizată de diverse ramuri ale științelor, inclusiv de științele juridice [30]. Ca și în alte domenii și în domeniul dreptului, această noțiune a fost folosită în mai multe sensuri.

Cercetătorul francez G. Burdeau consideră, că „supremația constituției pe plan juridic este o rezultată a faptului, că modificarea ei trebuie adoptată de către parlament cu majoritatea calificată de două treimi din numărul total al deputaților, spre deosebire de legile ordinare care pot fi adoptate, modificate, suspendate sau abrogate de același organ cu majoritatea de jumătate plus unu din numărul total al deputaților care îl alcătuiesc” [6, p. 70].

Autorul francez L. Duguit în cartea sa „Traite de droit constitutionnel” caracterizează principiul supremației Constituției ca fiind „generator de legalitate și de stabili-

tate juridică în organizarea constituțională democratică” [13, p. 673]. Într-o altă opinie, supremația constituției se explică prin faptul, că ocupă un loc principal, fiind o lege fundamentală, care stă la temelia organizării statale și este baza juridică a întregii legislații, adăugându-secă supremația se exprimă față de legile ordinare în deosebiri prin conținut, formă și putere juridică.

Împărtășim opinia cercetătorului francez G. Burdeau și anume, că „supremația constituției este o calitate a constituției (o trăsătură) care o situează în vârful instituțiilor politico-juridice dintr-o societate organizată în stat, fiind sursa tuturor reglementărilor în domeniile economice, politice, sociale și juridice. Supremația constituției nu este deci o categorie strict juridică, ci una politico-juridică” [5, p. 73].

Totodată, G. Burdeau arată: „fie că este scrisă sau cutumiară, Constituția este legea supremă a statului”; totodată el afirmă „consecința logică a caracterului de supralegalitate al Constituției scrise este aceea că legile ordinare, făcute de legislatorul ordinar trebuie să respecte Constituția, nu numai în litera ei, dar și în spiritul ei, adică în principiile sale [7, p. 49].

În literatura juridică întâlnim și unele explicații mai nuanțate, care arată că, scrisă sau cutumiară, constituția este legea supremă a statului, pentru ca apoi să se explice că supremația constituției rezultă din conținutul acesteia (supremația materială) și uneori din forma în care este edictată (supremația formală) [6, p. 49]. Avem în vedere opinia potrivit căreia se poate vorbi de o supremație materială și de una formală, plecând de la cele două sensuri sub care este analizată uneori Constituția, respectiv, sensul material și sensul formal.

Supremația materială este motivată prin aceea, că întreaga ordine juridică se bazează pe Constituție. Fiind la originea întregii activități juridice ce se desfășoară

Într-un stat, legea fundamentală este superioară tuturor formelor de activitate, deoarece numai ea determină activitatea lor. Cu alte cuvinte, ea este regula fundamentală. Superioritatea materială rezultă din faptul, că ea reglementează competențele, fapt ce are drept consecință asigurarea întăririi legalității și se opune împotriva delegării de competență altei autorități de către organul investit.

Supremația formală a Constituției este motivată prin divizarea constituțiilor în constituții rigide și suple, precizându-se că redactarea constituțiilor exteriorizează forța deosebită care se dă dispozițiilor sale. Împotriva acestei teorii au fost făcute și unele critici care susțin că distincția dintre constituțiile rigide și flexibile (suple) este pur formală și ține de formele sale specifice de elaborare și nu de materia de care se ocupă Constituția. Numai în caz de rigiditate constituțională ne aflăm în prezența unei supremații formale a Constituției.

După părerea noastră, această distincție între supremația materială și supremația formală nu este convingătoare. Supremația constituției este una singură, indivizibilă, ea putând desigur să aibă consecințe asupra conținutului și formei constituției.

Profesorul Cristian Ionescu exprimă o opinie mai nuanțată în legătură cu constituțiile bazate pe reguli cutumiare (Marea Britanie); în opinia sa, problema supremației unui asemenea tip de lege fundamentală se pune în alți termeni decât supremația constituției scrise. „Noua cutumă sau o nouă lege cu un conținut constituțional se va substitui cu ușurință cutumei ieșite din uz, respectiv legii a cărei modificare sau abrogare se impune” [16, p. 80].

Considerăm util să semnalăm, că într-o recentă lucrare în drept constituțional, elaborată de mai mulți profesori ai Universității de drept, economie și științe de la Aix-Marseille, se arată că supremația

constituțională se întemeiază pe aceea, că prin Constituție se consacără puterea statului, instituind-o în același timp. „Principiul subordonării și coerenței se împletesc pentru a impune primatul absolut asupra tuturor celorlalte reguli juridice de drept intern pactului care stabilește statutul puterii în stat” [7, p. 92].

Constituția însăși este rezultatul transformărilor economice, politice, sociale și juridice, ea marchează o etapă istorică din viața unei țări, ea consfințește victoriile și dă expresie și stabilitate politico-juridică realităților și perspectivelor etapei istorice în care a fost adoptată.

Cercetătorii români Paul Negulescu și George Alexianu afirmă că „fundamentarea științifică a supremației constituției trebuie să fie căutată în totalitatea unor factori economici, sociali, politici și juridici, care se află într-o strânsă legătură și care trebuiesc să fie privite, deci, numai în unitatea și indivizibilitatea lor” [8, p. 209].

Elementele ce determină fundamentarea supremației Constituției au constituit obiectul unei ample analize de către distinsul profesor Ioan Muraru. Domnia sa a scos în evidență faptul, că este necesar, în primul rând, să fie detectat lanțul de determinări la nivele diferite, ansamblul relațiilor dintre drept și economie, dintre stat și putere, de natură a conferi Constituției un loc fundamental esențial, în întregul ansamblu al determinărilor, nu numai politico-juridice, dar și de organizare statală. Supremația Constituției, relevă același autor, „se explică prin funcțiile sale, iar exprimarea voinței guvernanților este chiar funcția puterii de stat” [21, p. 65].

Cercetătorul american R. Schwartzenberg susține că exercitarea controlului constituționalității legilor de către organele judecătorești este determinat de separația puterilor în stat [29, p. 22].

Principiul separației puterilor a con-

stituit fundamentul opiniei și autorilor francezi. Astfel, L. Duguit recunoștea că greșise atunci când refuzase tribunalelor franceze dreptul de a aprecia constituționalitatea legilor invocate în fața lor și în ediția a II-a precizează „Consider... că printre textele dreptului pozitiv francez, nu există niciunul care să se opună la recunoașterea acestui drept tribunalelor noastre [14, p. 233].

Concluzii. În concluzie putem specifica că soluția problemei impune un lanț de determinări, care trebuie să înceapă cu identificarea locului constituției în ansamblul sistemului politico-juridic. Este stabilit că și constituția este o lege, deci parte a dreptului. Ca lege fundamentală, constituția are un conținut și o formă deosebite, dar fundamentarea supremației sale pe conținut și pe formă nu este satisfăcătoare. Conținutul și forma constituției sunt rezultatul unor cauze economice, sociale și juridice.

Totodată, supremația Constituției ridică problema unui control al concordanței actelor normative cu Constituția. În acest sens, existau două soluții: ca legea să fie lăsată în afara vreunui control, dând posibilitatea parlamentului să se manifeste ca o putere absolută și nelimitată (soluție evident contrară separației puterilor); găsirea unei „formule”, care respectând poziția parlamentului în stat, să valorifice supremația constituției, echilibrul puterilor și, mai ales, să garanteze libertățile umane. Juriștii au imaginat și au creat instituția „controlului constituționalității legilor” [20, p. 6].

Unele constituții au încredințat misiunea acestui control chiar parlamentului, o soluție politică privită cu mari rezerve de ordin științific pentru multe motive, printre care: neîncrederea în corectitudinea soluțiilor; nu poți fi judecător în propria cauză; este pus parlamentul în situația de a-și critica propria lege; lipsa unor sancțiuni în cazul în care parlamentul nu și-ar îndeplini această împluternicire etc. De aceea, cu

timpul s-a impus controlul jurisdicțional, realizat fie prin instanțe din sistemul puterii judecătorești, fie prin autorități jurisdicționale distincte și specializate, denumite frecvent curți constituționale, tribunale constituționale, curți de arbitraj etc. [20, p. 7].

În ceea ce privește consecințele juridice ale supremației constituției, după părerea distinsului cercetător român Tudor Drăganu, acestea privesc diferențele de proceduri privind adoptarea constituției, care în toate țările lumii necesită proceduri specifice: implicații, pe planul întregului sistem de drept al unei țări, ce decurg din modificarea, suspendarea și abrogarea constituției, deosebirile ce există între constituție și legi (atât sub aspect material, cât și sub aspect formal), consecințele supremației constituției și nu în ultimul rând conformitatea întregului drept cu constituția, ca o consecință a faptului, că prin conținutul și poziția sa, constituția comandă întregul drept [10, p. 54].

Totodată, suntem în deplin acord cu opinia autorilor români Ioan Muraru și Simina Tănăsescu, care consideră că „adoptarea constituției trebuie văzută ca un proces complex, cu profunde semnificații politico-juridice, proces în care se detașează clar, așa cum de altfel am explicat, cel puțin trei elemente și anume: inițiativa adoptării constituției, organul competent (constituantul sau puterea constituantă), modurile de adoptare [21, p. 79].

Trebuie remarcat faptul, că inițiativa constituțională aparține, de regulă, unor organisme statale, care dețin poziția cea mai înaltă în sistemul politic al unei societăți (ex. șeful statului, Guvern, Parlament etc.). De asemenea, în cele mai multe state se admite posibilitatea unei inițiative populare, drept cale prin care se poate adopta o constituție, deși, datorită condițiilor destul de severe și restricțiilor de tot felul, ase-

menea situații sunt destul de reduse.

Prin garanții juridice se înțelege un mijloc de asigurare a unei situații, a unui regim juridic, care să asigure îndeplinirea unei obligații. În dreptul constituțional, prin garanții juridice înțelegem un sistem juridic, care asigură supremația Constituției în raport cu celelalte legi. Fără crearea unor condiții de realizare și fără instituirea unui sistem de garanții, care să permită

Constituției să se manifeste ca un act normativ cu forță juridică superioară, asigurarea supremației acesteia ar rămâne un simplu principiu constituțional.

Garanțiile juridice ale supremației Constituției sunt: controlul general al aplicării Constituției; îndatorirea de a respecta Constituția; controlul constituționalității legilor [17].

Referințe bibliografice

1. A. Arseni. *Drept constituțional și instituții politice publice. Volumul I. Tratat elementar*. Chișinău: CEP USM, 2005. 502p.
2. Aubert J. *Traité de droit constitutionnel suisse*. Neudratel: Ed. Ide set Calendes, 1967. 785 p.
3. Арутюнян Г.Г., Баглай М.В. *Конституционное право: Энциклопедический словарь*. Москва: Норма, 2006. 544 p.
4. Beume K. *Die Parlamentarischen Regierungssysteme in Europa*. München, 1970. 155 p.
5. Burdeau G. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. Paris: L.G.D.J., 1984. 404 p.
6. Burdeau G. *Manuel de droit constitutionnel*. Paris, 1947. 148 p.
7. Bourdon J. Debbasch C. Pontier J.-M. Ricci J.-C. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. 4^e edition. Paris: Editura Economica, 2001. 1033 p.
8. Bourdon J. Debbasch C. Pontier J.-M. Ricci J.-C. *Droit constitutionnel et institutions politiques*. 4^e edition. Paris: Editura Economica, 2001. 1033 p.
9. Chantebout B. *Droit constitutionnel et science politique*. Paris: Dalloz-Sirey, 2007. 598 p.
10. Drăganu T. *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*. Cluj-Napoca: Ed. Lumina Lex, 2000. Vol. I. 380 p.
11. Dissescu C. *Drept constituțional*. București: Ed. Librăriei Socec Co., 1915. 245 p.
12. Deleanu I. *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Europa Nova, București, 1996, vol.1. 251 p.
13. Duguit L. *Traite de droit constitutionnel*. Vol. III. Paris, 1923. 700 p.
14. Duguit L. *Traité de droit constitutionnel*. Paris: Cujas, 1972. 850 p.
15. Gusti D. *Constituția în dezbaterile contemporanilor*. București: Humanitas, 1990. 48 p.
16. Ionescu C. *Drept constituțional și instituții politice. Teoria generală a instituțiilor politice. Ediție revăzută și adăugită*. Vol.1. București: Editura „Lumina Lex”, 2001. 529 p.
17. Lepădătescu M. *Teoria generală a controlului constituționalității legilor*. București: Ed. Pedagogică, 1974. 400 p.
18. Maus D. *Institutions politiques françaises*. Paris: Elsevier Masson, 1990. 285 p.
19. Muraru I., Tănăsescu E.S. *Drept constituțional și instituții politice*. Ediția 13, Vol. II. București: C.H. Beck, 2009. 290 p.
20. Muraru I. Constantinescu M. *Curtea Constituțională a României*. București: Ed. Albatros, 1997. 116 p.
21. Muraru I. Tănăsescu S. *Drept constituțional și instituții politice*.

- București: Lumina Lex, 2002. 664 p.
22. Muraru I., Vlădoiu N., Barbu S. ș.a. *Conținuturi constituționale*. București: Editura Hamangiu, 2009. 336 p.
23. Prelot M. Boulouis J. *Institutions politiques et droit constitutionnel*. Paris: Dalloz, 1989. 916 p.
24. Pactet P. *Institutions politiques. Droit constitutionnel*. 21e édition. Paris: Dalloz-Sirey, 2002. 643 p.
25. Portelli H. *Droit constitutionnel*. Paris: Dalloz, 2011. 472 p.
26. Smochină A. *Istoria universală a statului și dreptului*. Chișinău: Bons Offices, 2006. 552 p.
27. Sartori G. *The Theory of Democracy Re-*
- vised*. New Jersey: Chatam House Publishers, 1987. 343 p.
28. Stambuiescu I. *Principii de drept constituțional*. București, 1924. 209 p.
29. Schwartzberg R-G. *Sociologie politique*. Paris: Montchrestien, 1998. 623 p.
30. Vrabie G. *Controlul constituționalității legilor, mijloc de asigurare a supremației Constituției*. În: *Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza. Iași*, 1992/1993, p.79-94.
31. M. Yves, S. Yves. *Politique comparée. Les démocraties: Allemagne, Etats-Unis, France, Grande-Bretagne, Italie*. Paris: Montchrestien, 2009. 488 p.

DESPRE AUTOR

Tatiana DABIJA,

*doctor în drept,
lector universitar al Catedrei „Științe manageriale, socio-umane și comunicare profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: dabijatiana@mail.ru*